

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА ТАКТИЧЕСКА СТРЕЛБА ВЪВ ВИСОКОРИСКОВИ СИТУАЦИИ

Иван Станчев

EXPERIMENTAL STUDY OF TACTICAL SHOOT IN HIGH RISK SITUATIONS

Ivan Stanchev

Резюме: Обучението в професионално направление „Национална сигурност“ включва дисциплини, които подготвят за изпълнение на задачи в сложна среда. Рискът за живота и здравето на служителите от системата за защита на националната сигурност е част от характеристиката на професиите в това направление. Обучението за действие във високорискови операции, извън Националния военен университет и Академията на МВР, е слабо застъпено и има предимно теоретичен характер. Научните изследвания на високорисковите операции се основават на използване на предимно теоретични методи. Ограничено е използването на емпирични методи, които да дадат ново знание. Статията представя експериментално изследване, което определя основни характеристики на използването на огнестрелно оръжие в типични ситуации на конфронтации с въоръжени правонарушители. На основата на анализа на резултатите се синтезират изводи за развитие на тактическата стрелба, като учебна дисциплина, чиято методика се основава на принципите и правилата на специалната полицейска тактика.

Ключови думи: високорискови операции; тактическа стрелба; специална тактика; оръжие; национална сигурност; отбрана

Summary: Training in the "National Security" professional field includes disciplines that prepare for the performance of tasks in a complex environment. The risk to the life and health of officers of the National security protection system is part of the characteristics of the professions in this system. Training for high-risk operations, outside the National Military University and the Academy of the Ministry of Interior is poorly represented and is mostly theoretical in nature. Scientific studies of high-risk operations are based on the use of primarily theoretical methods. The use of empirical methods to provide new knowledge is limited. The article presents an experimental study that determines basic characteristics of the use of firearms in typical confrontations with armed offenders. On the basis of the analysis of the results, conclusions are synthesized for the development of Tactical shooting as an educational discipline, the methodology of which is based on the principles and rules of Special police tactics.

Key words: High-risk operations; Tactical shooting; Special tactics; Weapon; National Security; Defence

УВОД

Дейността по защита на националната сигурност е насочена към неутрализиране на външни и вътрешни заплахи срещу държавата, обществото и гражданите. Носители на тези заплахи са лица, които имат различен юридически статус (криминални престъпници, терористи, представители на чужди специални служби и др.), като в хода на оперативно-издирвателната, охранителната, отбранителната, контраразузнавателната, разузнавателната дейност за тяхното обезвреждане често се достига до конфронтации.

Използването на сила във всичките ѝ степени: физическа сила, помощни средства и оръжие при действия за тяхното задържане, е обичайно развитие на ситуацията. При въоръжена съпротива на правонарушителите, се налага сломяването ѝ чрез използване на огнестрелно оръжие от предимно полицейски служители. При това винаги възниква въпроса за правомерността и целесъобразността на стрелбата, понякога в хода на продължително разследване.

В престрелките, служителите са поставени в условия на дефицит на време за вземане на решение за използването на оръжие, което в редица случаи е в рамките на 1-2 секунди. Правонарушителите се възползват от много важно предимство – възможността първи да вземат решение и да реализират нападение, докато законите постановления изискват полицейските служители първо да фиксират началото на нападението и след това да вземат мерки за защита (Закон за МВР, чл. 85-87). Динамиката на престрелките е толкова висока, че има ситуации, когато някои от участниците не успяват да произведат изстрел, или дори да извадят и насочат към противника оръжието си¹.

Предимството на престъпниците в една престрелка е разкрито през 80-те години на XX век, от Чарлз Ремзбърг (1986). На основа на неговите теоретични постановления в нашата страна е разработена система от принципи, правила, техники, тактически действия, способности и операции, наречена „Специална тактика“ (Антонов, Куртев и Станчев, 1999). Впоследствие се разработи методика за обучение по специална тактика², която е приложена в обучението на курсантите от Академията на Министерство на вътрешните работи (АМВР), а впоследствие и в професионалното обучение на всички полицейски служители. Първоначално, практическите занятия са насочени към създаване на умения за прилагане на варианти за действия, които осигуряват

---

1 За повече информация виж: Коментатор. (2014, Март 14). *Инциденти със загинали служители на МВР по време на операции*. <https://komentator.bg/intsidenti-sas-zaginali-sluzhiteli-na-mvr-po-vreme-na-operatsii/> // Коментатор. (2014, Март 14). *Intsidenti sas zaginali sluzhiteli na MVR po vreme na operatsii*. <https://komentator.bg/intsidenti-sas-zaginali-sluzhiteli-na-mvr-po-vreme-na-operatsii/>

2 Дисциплината има различни наименования в различни периоди: „Оперативно-бойна подготовка“, „Оперативно-тактическа подготовка“, „Високорискови операции“, „Специална полицейска тактика“ – б.а.

тактическо предимство спрямо правонарушителя и по този начин да се избегне прилагането на висока степен на сила. Уменията за използване на огнестрелно оръжие са изцяло в рамките на стрелковата подготовка.

Тук се очертават противоречия в подготовката по двете учебни дисциплини, тъй като в учебните стрелби се използват огнестрелни оръжия в условия, типични за стрелбищата. Обикновено позициите за стрелба са статични, без използване на прикритие, мишените обикновено са неподвижни, а обучаемите имат достатъчно време за прицелен огън и стрелят индивидуално, в отсъствие на противодействие или на странични лица.

От друга страна, в занятията по специална тактика се пресъздават типични ситуации от полицейската практика: проверка на лица и превозни средства; задържане на правонарушители; проверка на помещения; ситуации със заложници и др., които се характеризират с висока динамика и екипна работа.

При създаването на условия, при които следва да се „използва оръжие“, стрелбата е условна и не може да покаже резултата. С въвеждането в обучението на системи за симулация („Airsoft“, „Simunition“), този проблем е решен. Остава обаче противоречието между изискването, при обучението за действие в специализирани полицейски операции, да се разработват и прилагат планове, при които използването на оръжие е крайна мярка.

В същото време, има и необходимост от интензивно обучение за действие при престрелка.

Тогава възникна идеята за създаване на нова учебна дисциплина, чийто предмет са тактическите аспекти на използване на огнестрелно оръжие, наречена „Тактическа стрелба“. Към това време има публикации в чужбина по тази тематика, като например на А. Потапов (2008).

Тук се включват прилагането на основните тактически принципи: психологическо въздействие, избор на позиция, контрол на зрителното поле, контрол на светлината и звука във високорискови ситуации, с използване на огнестрелно оръжие. Проведени бяха научни изследвания в тази насока, но в учебните планове на АМВР, не беше включена такава учебна дисциплина.

Вследствие на липсата на детайлно разработено научно виждане за ролята на тактическата стрелба в системата за обучение в професионално направление „Националната сигурност“, служителите на МВР, Министерство на отбраната (МО), Националната служба за охрана (НСО) и др., периодично се изправят пред проблеми, свързани с правомерното използване на оръжие, едновременно с оцеляването, при престрелка.

Пътят за развитието на тази дисциплина преминава през научни изследвания в тази насока. На основа на получените резултати, могат да се поставят основите на тактическата стрелба, като учебна и научна дисциплина. Като се има предвид сложността на моделиране на престрелките в дейността на органите, отговорни за защита на националната сигурност, целесъобразен научен метод е експериментът³.

В тази връзка, в научноизследователската работа по специална тактика, системно се провеждат експериментални изследвания. Първоначално в тях участват преподаватели и курсанти от АМВР (2005-2011 г.), а впоследствие – и с участието на преподаватели и студенти от професионално направление „Национална сигурност“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (2022-2024 г.).

Теоретичните основи на експерименталните изследвания през 2011 г. са включени в обучението на докторанти от АМВР⁴. Това дава резултат в техните дисертационни и други изследвания, в които основен научен метод е експериментът (Тодоров, 2015; Григоров, 2022).

1. КОНЦЕПТУАЛНА ЧАСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

В настоящата статия се представя експериментално изследване, чиито обект са високорисковите ситуации в дейността по противодействие на престъпността, включително и противодействие на тероризма,

Предмет на изследването са тактическите и учебно-методически аспекти на използването на огнестрелно оръжие, при възникване на престрелки с правонарушители.

Целта на изследването е да установи степента на ефективност на стрелбата на полицейски служители при възникване на престрелка с правонарушители. Ефективността се определя от отношението между броят на изстреляните боеприпаси спрямо броя на попаденията, които могат да обезвредят правонарушителя.

В тази връзка трябва се изпълняват следните **задачи**:

1. Да се констатират местата на попаденията от изстрелите на участниците при симулация на престрелки, в хода на проверка на помещенията.

2. Да се определи зависимостта между приложения тактическия вариант за действие и ефективността на стрелбата на служителите, както и вероятността да бъдат поразени от правонарушителя.

---

³ От лат. „experimentum“ – проба, опит, изпитание

⁴ За повече информация виж: Програма за обучение на докторанти – рег. № К – 129/27.01.2011 г., приета с решение на Академичния съвет на АМВР с рег. № 761/28.01.2011 г.

3. Да се установи степента на влияние на обучението по специална тактика, върху ефективността на тактическата стрелба.

4. Да се формулират предложения за подобряване на ефективността на обучението за действие във високорискови операции.

Изследването се ограничава в една типична ситуация: влизане на двама служители за проверка на помещение, в което се намира един „въоръжен правонарушител“.

В процеса на провеждане на експеримента се променя вариантът за действие, който се явява независима променлива. Зависимата променлива (резултатът), е промяната на ефективността на стрелбата на служителите и правонарушителя.

Хипотезата е, че ефективността на стрелбата срещу правонарушителя е в зависимост от избрания вариант за действие, от позицията на правонарушителя и от нивото на стрелковата и специалната тактическа подготовка на участниците.

За целите на експерименталното изследване се въвеждат операционални определения на понятията: ефективност на стрелбата, вариант за действие, позиция.

Ефективността на стрелбата се определя от съотношението на броя попаденията спрямо броя на изстреляните боеприпаси. При това се отчита вероятната степен на поражение: първа степен „леки наранявания“ – позволяват да се продължат действията; втора степен „тежки наранявания“ (обезвреждащи наранявания) – водят до прекратяване на действията (попадения в ръцете); трета степен „вероятна смърт“ – тези които могат да предизвикат нарушаване на функционирането на жизненоважни органи (попадения в сърдечна област или главата).

Вариантът за действие: комплекс от тактически действия, които включват заемане на изходна позиция, избор и прилагане на техника за проникване, визуален и огневи контрол на помещението.

Позицията на правонарушителя е местоположението спрямо направлението за движение на служителите при проникване в помещението. Може да бъде паралелна (приблизително на 90 градуса), или срещна (приблизително 0-30 градуса) спрямо направлението за движение на служителите.

В експериментите се използват реплики на пистолети от системата „Airsoft“. Участниците в експеримента работят с поставени защитни маски. Попаденията се отчитат от наблюдатели и се уточняват с участниците. За измерване на времетраенето на „престрелките“ се използва хронометър. Разработен е формуляр за записване на резултатите. За обработка и анализ на експерименталните данни се използват софтуерни програми Excel и Libre Office Calc. Чрез тях се установява връзката между независимите променливи и другите

параметри на изследването, включително нагледно представяне чрез таблици и диаграми за сравняване и анализиране.

Изследването се провежда в следния ред. Първоначално се установява зависимостта между използвания вариант за действие и ефективността на стрелбата. След това се установява зависимостта между позицията на „правонарушителя“ спрямо направлението за движение на служителите и ефективността на стрелбата. Резултатите се сравняват и се синтезират изводи и предложения, относно обучението за действие във високорискови операции в професионално направление „Национална сигурност“.

За изследването са формирани две контролни групи. Групите се различават по степента на подготовка в две дисциплини: стрелкова подготовка и специална тактика⁵.

Първата група са преминали курс по стрелкова подготовка, с продължителност 180 часа и курс по специална тактика, с продължителност 90 часа, от които 45 практически занятия.

Втората група са преминали курс по стрелкова подготовка, с продължителност 30 часа и курс по специална тактика, с продължителност 20 часа практически занятия.

2. ПЪРВИ ЕТАП НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Първият етап на експерименталното изследване се изпълнява при следните условия:

1. Задача. Задържане на лице, проникнало незаконно в помещение.
2. Обстановка. Помещение с дължина 10 метра и ширина 5 метра.

В него са разположени учебни маси и столове за 30 обучаеми.

3. Изпълнители:

„Служители“ – три екипа по двама курсанти (студенти), т. нар. „тактическа двойка“, от всяка контролна група. Инструктирани са след разкриване на местоположението на „правонарушителя“ да приложат варианти за неговото задържане, спазвайки стандартната процедура, регламентирана за полицейски наряд.

При „въоръжена съпротива“ на „правонарушителя“ използват репликите на пистолетите.

Нямат предварителни данни за личността на нарушителя и наличие на средства за нападение у него.

Оръжието и екипировка – реплики на пистолети. По 8 сачми (6 мм пластмасови топчета) във всеки пълнител. Държи се в ръце с „патрон“ в цевта. След влизане и контакт с „правонарушителя“ се държи по избор на участващите. Работят с поставени защитни очила.

---

5 Обобщаващо наименование на дисциплината, т.к. се променя три пъти в рамките на четири години – б.а.

„Правонарушител” – един обучаем, разположен скрито в дясната част на помещението (вдясно от вратата) на разстояние 3-4 метра. Позицията е зад предмет, който скрива неговата фигура, при оглед от вратата на помещението. Оръжието му е реплика на „Астра” с 8 сачми в пълнителя. Поставено е на маса на 1-2 крачки от позицията. На лицето има защитни очила. След отваряне на вратата взема пистолета. При влизане на „служителите“ стреля последователно по всички, които вижда.

4. Всеки участник се наблюдава/заснема от отделни изследователи.

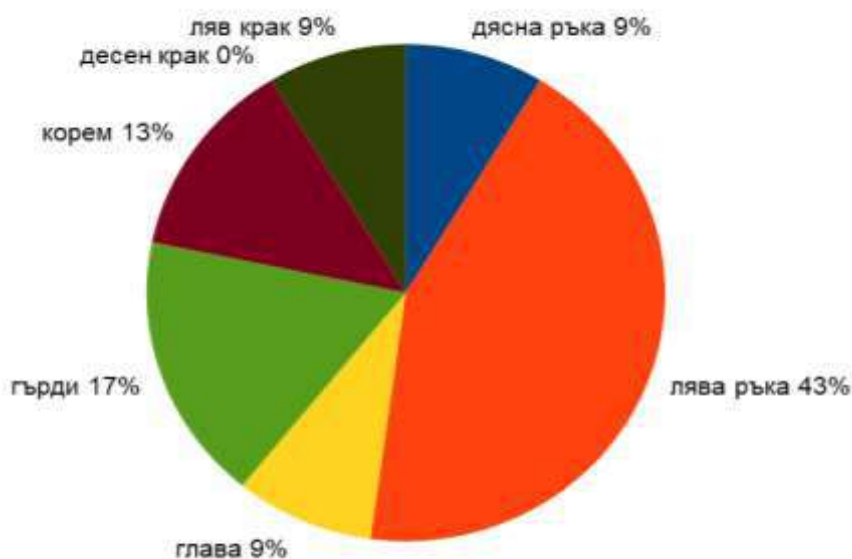
В първият етап на експеримента се използват два варианта за действие.

Първият включва прилагането на техниката „Х-влизане“. Служителите заемат изходно положение от двете страни на вратата с напълнено и извадено оръжие в ръце. Следва отваряне на вратата и проникване в помещението. Първи влиза стоящият отляво служител, който придвижвайки се на долно ниво, заема позиция вътре в помещението, отдясно на вратата. Стоящият отвън, отдясно на вратата прониква в помещението, придвижвайки се на горно ниво и заема позиция вътре в помещението, отляво на вратата. При откриване на „въоръжен правонарушител“ се произвеждат осем „изстрела“.

Вариантът се изпълняват без предварителна подготовка. Експерименти проведени на по-ранен етап с първа контролна група, показват, че времето за проникване чрез „Х-влизане“ е в интервала 1,5-2 секунди. Втора контролна група постига време 1,8-2,5 секунди, с грешки в изпълнението.

Резултати от първия вариант.

При последователното изпълнение на първия вариант се произвеждат общо 139 изстрела. Съответно от „служителите“ – 93 бр., а от „правонарушителя“ – 46 бр. От тях 23 бр. са попаднали в „правонарушителя“, а 15 – в „служителите“ (фиг. 1).

Фигура 1. Място на попаденията в „правонарушителя“ в първи вариант на експеримента (Източник: Разработена от автора)

Изстрелите, които са попаднали в „правонарушителя“ са 25% от общото количество, тези които „обезвреждат“ правонарушителя (тежки наранявания на ръцете, главата и гърдите) са 18%.

Първа контролна група е постигнала 31%, а втора 19% попадения в правонарушителя, като няма съществена разлика съотношението на „обезвреждащите“ спрямо общите.

От гледна точка на „правонарушителя“, неговите ефективни изстрели са 33%, от които 22% са „обезвреждащи“, т.е. вероятно водят до прекратяване на действията на „служителите“. Най-висок е дялът на попаденията в ръцете и предимно в лявата (40%).

Средната продължителност на „престрелките“ е 10 секунди, а средното разстояние – 3,5 метра.

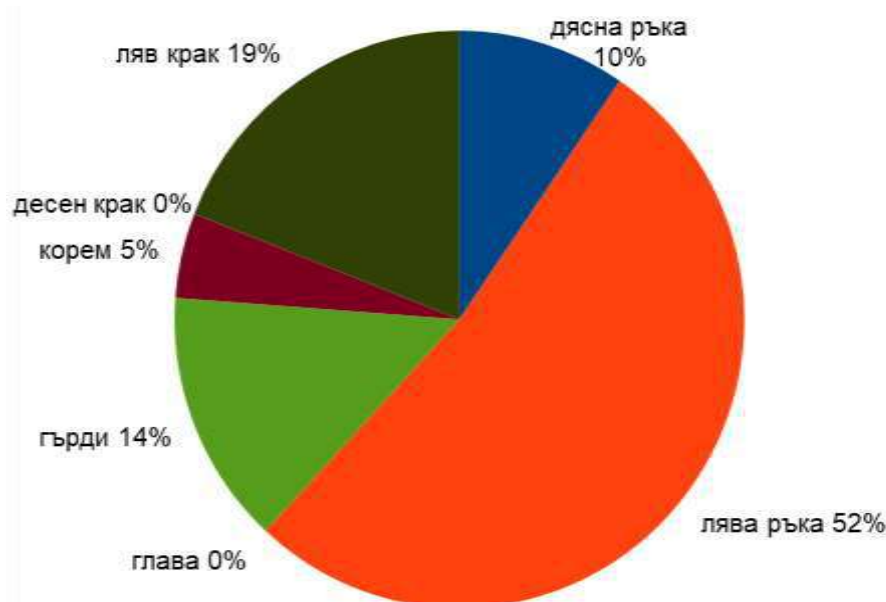
В основата на втория вариант е техниката „увиване“.

Служителите са на изходно положение от двете страни на вратата. Стоящият отляво на вратата служител прониква в помещението, като се „увива“ около касата и заема позиция отляво на вратата, вътре в помещението. Стоящият отдясно на вратата служител изпълнява движението едновременно с първия, като заема позиция отдясно вътре в помещението. Едновременното влизане на двамата служители дава възможност да се неутрализират заплахи, възникнали от двете страни на вратата. Експериментите проведени на по-ранен етап с първа контролна група, показват, че времето за проникване чрез „увиване“ е в интервала 1,8-2,5 секунди. Втора контролна група постига време 2-3 секунди с грешки в изпълнението.

Резултати от изпълнението на втория вариант.

При последователното изпълнение на втория вариант се произвеждат общо 137 изстрела. Съответно от „служителите“ – 92 бр., а от „правонарушителя“ – 45 бр. От тях 29 бр. са попаднали в „правонарушителя“, а 28 бр. – в „служителите“ (фиг. 2).

Фигура 2. Място на попаденията в „правонарушителя“ във втори вариант на експеримента (Източник: Разработена от автора)

Във вторият вариант, изстрелите, които са попаднали в „правонарушителя“ са 32% от общото количество. „Обезвреждащите“ са 13%.

Първата контролна група е постигнала 37%, а втора 26% попадения в правонарушителя. Няма съществена разлика в съотношението на „обезвреждащите“ спрямо общите.

От гледна точка на „правонарушителя“, неговите ефективни изстрели са 62%, от които 46% са „обезвреждащи“. Както и при предния вариант, най-висок е дялът на попаденията в ръцете – 34%.

Средната продължителност на „престрелките“ при втория вариант е 11 секунди, а средното разстояние – 4 метра. Сравнението, между основните показатели на двата варианта, е в Таблица 1.

Таблица 1. Сравнение между основните показатели на двата варианта (Източник: Разработена от автора)

Показатели	Първи вариант („Х-влизане“)		Втори вариант („Увиване“)	
	„служители“	„противник“	„служители“	„противник“
Изстрели от (бр.)	93	46	92	45

Показатели	Първи вариант („Х-влизане“)		Втори вариант („Увиване“)	
	„служители“	„противник“	„служители“	„противник“
Попадения в (%)	33	25	62	32
Обезвреждащи в (%)	22	18	46	13
Време (сек.)	10		12	

При сравняване на основните показатели се очертават предимствата и недостатъците на двата варианта.

При почти еднакъв брой изстрели, резултатите на влизащите служители са по-високи със 7 пункта при втория вариант.

В същия вариант, „правонарушителят“ има по-ефективна стрелба спрямо „служителите“. Това е валидно, както по отношение на общия брой попадения, където тя е двойно по-висока, така и по отношение на обезвреждащите изстрели, където стрелбата е над 3 пъти по-висока. Причината вероятно е по-ниската скорост за влизане в помещението, което позволява на „правонарушителя“ да се подготви за стрелба. Въпреки, че разликата в изпълнението на първия и втория вариант е в рамките на 1-2 секунди, това дава решително предимство на престъпник, разположен на скрита позиция в помещение.

Резултатите от тази експериментална задача показват и огромното значение на скоростта на изпълнение на тактическите действия и в частност на тактическото влизане.

Съпоставянето на резултатите на двете контролни групи показва значението на стрелковата и специална тактическа подготовка. Изпълнението на двата варианта показаха по-добри резултати за първата контролна група, която има по-висок хорариум и по двете дисциплини.

3. ВТОРИ ЕТАП НА ЕКСПЕРИМЕНТАЛНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Вторият етап на експеримента се изпълнява при сходни с първия етап условия. Задачата, обстановката, изпълнителите, оръжието и екипировката са същите. Разлика има в позицията на „правонарушителя“, която е срещу вратата, под ъгъл 10-30 градуса спрямо направлението за влизане на тактическата двойка.

Както и в първия етап, „правонарушителят“ е зад предмет, който скрива неговата фигура, при оглед от вратата на помещението. Оръжието е на маса, на 1-2 крачки от позицията. След отваряне на вратата той взема пистолета. При влизане на „служителите“ стреля последователно по всички, които вижда.

Действията на участниците в експеримента се наблюдават/заснемат от отделни изследователи.

В експеримента се дава право на избор на два варианта за действие.

Първият включва прилагането на техниката „Х-влизане“, както беше описано в предния етап.

Вторият позволява вземането на решение за осъществяване на действията, без да се влиза в помещението. При него курсантите (студентите) разпределени в тактически двойки заемат позиция от двете страни на вратата. След отварянето, те установяват визуален и огневи контрол в помещението и при откриване на „правонарушител“ пристъпват към изпълнение на стандартна процедура за задържане, без да влизат, използвайки техниката „частично проникване“.

При нея в помещението се насочва само ръката, която държи оръжието. При въоръжено нападение от страна на „престъпника“, те откриват „огън“ от позиции на вратата.

Съществен момент е правото на избор между двата варианта в хода на изпълнение на експерименталната задача, което изисква координация между изпълнителите.

Резултати от изпълнението на втория етап.

При изпълнението на тази експериментална задача се произвеждат общо 408 изстрела. Съответно от „служителите“ – 272 бр., а от „правонарушителя“ – 136 бр. От тях 58 бр. (21%) са попаднали в „правонарушителя“, а 46 (34%) – в „служителите“.

В този експеримент, попаденията в „правонарушителя“ са 21% от общото количество изстрели по него, съответно „обезвреждащите“ са 13%.

Първата контролна група е постигнала 40%, а втора 15% попадения в правонарушителя. Съотношението на „обезвреждащите“ спрямо общия брой попадения е съответно 20% за първа и 6% за втора група. Очевидно е значението на по-високата степен на обучение по стрелкова и специална тактическа подготовка на участниците от първата група.

От гледна точка на „правонарушителя“, неговите ефективни изстрели са 34%, от които 22% са „обезвреждащи“. Както се констатира в първия етап на изследването, най-висок е дялът на попаденията в ръцете, но в процентно изражение е три пъти по-малко – 8%.

Средната продължителност на „престрелките“ при втория вариант е 12 секунди, а средното разстояние е 4 метра.

Интерес представляват случаите, при които тактическите двойки вземат решение да не влизат в помещението и да използват оръжие от защитени позиции до вратата, извън помещението. Техните показатели значително се различават от посочените по-горе. Например,

ефективността на стрелбата на „служителите“ е 75%, като всички са „обезвреждащи“.

Напротив, стрелбата на „правонарушителя“ е довела до 8% попадения, като нито едно не може да доведе до спиране на действията. Продължителността на престрелката се увеличава до 29 секунди, а средното разстояние – на 5 метра.

Следва да се отбележи, че този вариант е избран единствено от участници от първата група.

Ако приемем показаните умения за стрелба като приблизително еднакви във всички експериментални задачи, очевидно в случая водеща роля има специалната тактическа подготовка и познаването на принципите на тази дисциплина.

Сравнението между основните показатели на двата варианта са дадени в таблица 2.

Таблица 2. Сравнение между основните показатели на двата варианта (Източник: Разработена от автора)

Показатели	Първи вариант („Х-влизане“)		Втори вариант („частично проникване“)	
	„служители“	„противник“	„служители“	„противник“
Попадения в (%)	33	25	2	75
Обезвреждащи в (%)	22	18	0	75
Време (сек.)	12		29	
Разстояние (м)	4		5	

При сравняване на основните показатели се очертават предимствата на втория вариант.

На първо място е високата ефективност на стрелбата от прикрити позиции – с 30 пункта над тази при динамично влизане в помещение. При това „обезвреждащите“ изстрели са над три пъти повече.

От друга страна, при този вариант, „правонарушителят“ реално няма възможност за ефективна стрелба срещу „служителите“. Увеличението на времето на престрелката и разстоянието не са от съществено значение при сравняването, тъй като запазването на живота на служителите следва да е водещ принцип.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В хода на настоящото изследване се установи степента на ефективност на стрелбата на полицейските служители, при възникване на престрелка с правонарушители в помещение.

Тя има различно значение при променяне на условията.

На първо място, зависи от избора на вариант за действие. При това, водещо правило е определянето на местоположението и състоянието на правонарушителя.

В случай, че това е известно, може да се постигне изненада като се избере вариант за влизане, при който направлението за проникване и скоростта е от първостепенно значение.

Служителите следва да се движат раздалечени с възможно най-висока скорост срещу местоположението на правонарушителя. За да се постигне това се прилагат техники за влизане в помещение, при които движението е по възможност праволинейно. Чрез високата скорост се намалява вероятността служителите да бъдат поразени и, от друга страна, позволява им по-точен изстрел.

При липсата на данни за местоположението и състоянието на правонарушителя, влизането следва да се избягва. Огледът на помещението, разпорежданията към открити правонарушители може да се извърши от прикрити позиции на вратата.

Това дава тактическо предимство и увеличава ефективността при тактическа стрелба, което беше доказано при експериментите. Освен това, този вариант допуска използване на ефективни помощни средства, като химически вещества или служебни животни. В резултат от употребата им правонарушителят може да бъде принуден да се предаде, без служителите да влизат.

Изследването констатира, че при престрелки в хода на проверка на помещения, с най-висок дял са попаденията в ръцете и предимно в лявата ръка. Това е следствие от обучението по специална тактика, при което се придобиват навици да се наблюдават ръцете на правонарушителите. В резултат на концентрацията на визуалния контрол там, добре обучените стрелци поразяват ръцете, държащи оръжието. Тъй като хватът на пистолетите обикновено е с две ръце, като лявата длан е напред и обхваща дясната, повече попадения има в лявата ръка. Тези попадения не водят до смъртоносен изход, но с улучените от куршуми ръце стрелците не могат да държат оръжието и спират воденето на огън.

Експериментите установиха влиянието на обучението по специална тактика върху ефективността на тактическата стрелба. Резултатите на двете контролни групи показаха по-висока ефективност на групата, която е преминала обучение по специална тактика, включително и практическата част от раздела „Индивидуални и екипни тактически действия“.

На основание на резултатите и направените изводи може да се формулират препоръки за подобряване на ефективността на обучението за действия във високорискови операции.

На първо място, следва да се реализира идеята за създаване и развитие на нова учебна дисциплина, чийто предмет са тактическите аспекти на използването на огнестрелно оръжие, наречена „Тактическа стрелба“. Целта на дисциплината може да се формулира, като развитие в обучаваните (студенти, курсанти и служители на МВР, военнослужещи) способности да наблюдават, оценяват, решават и действат в ситуации на неизбежна отбрана и крайна необходимост. Задачите могат да се определят като:

- усъвършенстване на работата с реплики на огнестрелно оръжие;
- прилагане (в рамките на симулации) на правомощията за използване на оръжие, съгласно Закона за МВР и Закона за противодействие на тероризма (за военнослужещи);
- придобиване на умения за координация в тактическа двойка и тактически екип при използване на реплики на огнестрелно оръжие.

Учебното съдържание на тактическата стрелба може да се структурира в две основни части:

- Първа част – „Основи на тактическата стрелба“, в която, обучаваните изучават най-често срещаните ситуации, в които се използва оръжие, основните тактически действия и техники, прилагани при престрелка с правонарушители.

- Втора част – „Практика на тактическата стрелба“, в която студентите прилагат правилата и процедурите за избор на вариант за използване на оръжие срещу въоръжени правонарушители.

Високата степен на обществен контрол при инциденти с оръжие, често се води до становища, които вменяват вина на отговорните институции за ниското ниво на подготовка на служителите.

Това се случва независимо дали става въпрос за пострадали служители, или граждани, или правонарушители. Чрез развитието на дисциплината „Тактическа стрелба“, се очаква усъвършенстване на уменията за действие във високорискови операции, които са ежедневие за служителите от структурите, отговорни за защитата на националната сигурност и поддържането на обществения ред.

Представените основни резултати от експерименталното изследване, може да се посочат и като опит за насочване на вниманието на учените в направлението на емпиричните изследвания, включително и експерименталните, като вариант за получаване на нови знания.

ЛИТЕРАТУРА:

- Антонов, И., Куртев, С. и Станчев, И. (1999). *Специална тактика*. София: ВИПОНД-МВР. // Antonov, I., Kurtev, S. i Stanchev, I. (1999). *Spetsialna taktika*. Sofiya: VIPOND-MVR.
- Григоров, М. (2022). *Високорискови полицейски операции в затворени пространства*. Велико Търново: Издателство „Фабер“. ISBN:

- 978-619-00-1571-0. // Grigorov, M. (2022). *Visokoriskovi politseyski operatsii v zatvoreni prostranstva*. Veliko Tarnovo: Izdatelstvo „Faber“. ISBN: 978-619-00-1571-0.
- Коментатор. (2014, Март 14). *Инциденти със загинали служители на МВР по време на операции*. <https://komentator.bg/intsidenti-sas-zaginali-sluzhiteli-na-mvr-po-vreme-na-operatsii/> // Коментатор. (2014, Март 14). *Intsidenti sas zaginali sluzhiteli na MVR po vreme na operatsii*. <https://komentator.bg/intsidenti-sas-zaginali-sluzhiteli-na-mvr-po-vreme-na-operatsii/>
- Потапов, А. (2008). *Тактическая стрельба*. Москва: Издательство „Флир“. ISBN: 978-5-8183-1285-9. // Potapov, A. (2008). *Takticheskaya strelyba*. Moskva: Izdatelystvo „Flir“. ISBN: 978-5-8183-1285-9.
- Програма за обучение на докторанти – рег. № К – 129/27.01.2011 г., приета с решение на Академичния съвет на АМВР с рег. № 761/28.01.2011 г. // *Programa za obuchenie na doktoranti* – рег. № К – 129/27.01.2011 г., prieta s reshenie na Akademichniya savet na AMVR s reg. № 761/28.01.2011 г.
- Станчев, И. (2004). *Тактически действия при високорискови ситуации*. София: Военно издателство. ISBN 954-509-264-5. // Stanchev, I. (2004). *Takticheski deystviya pri visokoriskovi situatsii*. Sofiya: Voенno izdatelstvo. ISBN 954-509-264-5.
- Станчев, И., Куртев, С. и Николов, В. (2008). *Операция за обезвреждане на барикадирани лица*. София: АМВР. ISBN: 978-954-348-028-9. // Stanchev, I., Kurtev, S. i Nikolov, V. (2008). *Operatsiya za obezvrezhdane na barikadirali se litsa*. Sofiya: AMVR. ISBN: 978-954-348-028-9.
- Тодоров, Т. (2015). *Обучение на полица в тактика на действие при реагиране във високорискова ситуация с правонарушител*. Бюлетин Полиция, бр. 33. София: АМВР. ISSN 1310-4705. // Todorov, T. (2015). *Obuchenie na politsaya v taktika na deystvie pri reagirane vav visokoriskova situatsiya s pravonarushitel*. Byuletin Politsiya, 33. Sofiya: AMVR. ISSN 1310-4705.
- Reimsberg, Ch. (1986). *The Tactical Edge: Surviving High-Risk Patrol*. Calibre Press. https://books.google.bg/books?id=wSCbCgAAQBAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false